

OVERSPEL IN DEN INDISCHEN ARCHIPEL

DOOR

J. P. KLEIWEG DE ZWAAN.

(Slot).

Het ligt voor de hand, dat, waar in het algemeen de inlanders van eenvoudige afkomst, gelijk wij zagen, in vergelijk met de meer aanzienlijken bij de bestraffing wegens overspel in het nadeel zijn, men kan verwachten, dat zulks voor de slaven nog veel ongunstiger stond. Inderdaad blijkt zulks in den regel het geval te zijn; d.w.z. de slaven, die overspel pleegden, werden zeer streng gestraft, daarentegen de vrijen, die dat deden met iemand uit den slavenstand, in veel mindere mate, althans de vrije man, die overspel pleegde met eene slavine. Daarentegen achtte men het een zeer ernstig vergrijp, indien een vrije vrouw zich afgaf met een slaaf.

Zoo lezen wij van de Bataks van Mandheling, dat wegens echtbreuk van een vrijen man met eene slavine, in of buiten haar huis gepleegd, de overspeler met eene vergoeding aan den meester kon volstaan. Als de schuldige van adel was, moest hij een buffel geven, als hij van lageren stand was een geit. Een slaaf daarentegen, die met eene slavine overspel bedreef, werd gestraft met opsluiting.³⁶⁾

In Simeloengan werd de slaaf, die zich had afgegeven met een aanzienlijke vrouw, opgegeten.³⁷⁾ In Gowa werd de slaaf, die geslachtelijk verkeer had gehad met een vrije vrouw, gedood.³⁸⁾

De nota betreffende de zelfbesturende landschappen Paloe, Dolo, Sigi en Beroemaroe zegt, dat een slaaf, die medeplichtig werd bevonden aan overspel, door de vrouw van een *madika* (adellijke) gepleegd, door den echtgenoot dier vrouw werd ter dood gebracht. De vrouw werd door hem verstooten en moest het dubbele van den bruids-

³⁶⁾ T. J. Willer: Verzameling der Battaksche Wetten en Instellingen in Mandheling en Pertibie, 1846.

³⁷⁾ J. Tideman: Simeloengan. Het Land der Timoer-Bataks in zijn vroegere isolatie en zijn ontwikkeling tot een deel van het cultuurgebied van de Oostkust van Sumatra, 1922.

³⁸⁾ A. J. A. F. Eerdmans: Het Landschap Gowa. Verh. van het Batav. Gen. van Kunsten en Wetenschappen, deel L, 1897.

schat terugbetalen, daarin bijgestaan door haar familieleden. Had een slaaf zich schuldig gemaakt aan gemeenschap met een *madika*, dan werd hij gedood. Zijn familieleden gingen in eigendom over aan de familie van de *madika*. Was een vrije man of *madika* medeplichtig aan overspel door eene vrije vrouw of *madika* gepleegd, dan mocht de echtgenoot der overspelige vrouw hem ter dood brengen. Indien de schuldige echter berouw toonde en vergiffenis vroeg, werd hem eene boete opgelegd. Betaalde hij evenwel de boete niet, dan werd de overspeler ter dood gebracht en de vrouw verstooten. ³⁹⁾ en ⁴⁰⁾

Bij de Toradja's in Celebes acht men het een zeer ernstig vergrijp, wanneer eene vrouw uit den vrijen stand overspel pleegt met een slaaf. Men meent, dat daardoor de goden vertoornd zullen worden, die een muizenplaag over het land zullen brengen, met het gevolg dat de gewassen zeer schade lijden. ⁴¹⁾

Volgens *Adriani en Kruyt* werd bij de Barè'e-Toradja's van Midden-Celebes een slaaf, die omgang had gehad met eene vrije vrouw, gewoonlijk gedood. Ook de schuldige vrouw werd in den regel van het leven beroofd. ⁴²⁾

Bij de Toradja's van Rante Pao stond eveneens op geslachtsgemeenschap eener vrije vrouw met een slaaf de doodstraf. ⁴³⁾

Van Hoëvell vermeldt, dat in Todjo, Posso en Saoesoe de slaaf, die overspel pleegde met een aanzienlijke vrouw onvoorwaardelijk werd ter dood gebracht. In geval van overspel tusschen vrije lieden werd echter met eene boete volstaan. ⁴⁴⁾

Volgens *Rademacher* kon bij de Dajaks, indien een man van goede familie het hield met de vrouw van een anderen man van gelijken stand, de beleedigde echtgenoot den overspeler dooden. Hij moest dan echter aan diens familie een boete (*balai*) betalen. Nam hij eventueel geen onmiddellijke wraak en bracht hij de zaak voor den Raad der *Mandir's* (de oudste leden der gemeente), dan moest de echtbreker een boete betalen. Een *boedak* (slaaf), die zich met de vrouw van een vrijen man had afgegeven, werd steeds ter dood gebracht. Een vrije man, die met de vrouw van een *boedak* in onge-

³⁹⁾ Nota van toelichting betreffende de zelfbesturende landschappen Paloe, Dolo, Sigi en Beromaroe. Tijdschr. v. Ind. T., L. en V. K., LIV, 1912.

⁴⁰⁾ De zelfbesturende landschappen in de Residentie Menado, gelegen op den vasten wal van Celebes. Meded. van het Bureau voor de Bestuurszaken der Buitenbezittingen, bewerkt door het Encyclopaedisch Bureau, II, 1912.

⁴¹⁾ D. C. Prins: Het Geestengeloof der Toradja's. „Indië", 6e jaargang, 1922—'23.

⁴²⁾ N. Adriani en Alb. C. Kruyt: De Barè'e sprekende Toradja's van Midden-Celebes.

⁴³⁾ A. A. van Loosdrecht: Onder de Toradja's van Rante Pao. Meded. van het Tijdschr. van Zendingswetenschap, jaargang 65, 1912.

⁴⁴⁾ G. W. W. C. Baron van Hoëvell: Todjo, Posso en Saoesoe. Tijdschr. v. Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde, deel XXXV, 1893.

oorloofde betrekking stond, kon echter volstaan met aan de familie van den laatste de vrijheid te geven, of de schulden dier familie te betalen.⁴⁵⁾

Volgens *Van Hasselt* zou ook bij de Papoea's van Nederlandsch Nieuw-Guinee bij de beoordeeling van overspel rekening ermede gehouden worden, of de schuldige een vrije man is of een slaaf. Bij laatstgenoemde neemt men het geval veel zwaarder op.⁴⁶⁾

In de Pasemah-streken werd een pandeling, die buitenechtelijken omgang had gehad met de dochter van zijn schuldeischer, of met diens echtgenoot, tot slaaf gemaakt. Werd door een slaaf overspel gepleegd met de echtgenoot van zijn meester, dan mocht de overtreder door den meester worden gedood. Had overspel plaats tusschen een slaaf en de echtgenoot van een vrijen man, dan mocht eveneens de slaaf worden gedood, doch moest de „*bangon*” aan den meester van den slaaf worden betaald. Bij overspel van een vrijen man met eene slavin werden daarentegen dezelfde straffen opgelegd als bij overspel tusschen vrije lieden. Werd overspel gepleegd met eene getrouwde slavin, dan moest aan den echtgenoot van de overspelige een zeker bedrag worden uitgekeerd.⁴⁷⁾

Zeer ernstig vatte men het in Bali op, indien een *priester* zich schuldig maakte aan echtbreuk. Dan mocht hem geen eerbewijs meer gegeven worden door zijn mede-priesters, noch door de leden der drie kasten, welke de priesterwijding nog niet ontvangen hadden, omdat zulk een persoon, volgens de *Sasawa*, zijn heiligheid verloren had.

Wanneer personen, die de priesterwijding nog niet ontvangen hadden, overspel pleegden, moesten zij in zee geworpen worden. Nadat zij drie jaar in het water gelegen hadden, kon een verbrandingsfeest voor hen plaats hebben, doch ook dān nog mochten de leden der drie kasten hun geen eerbewijs geven. Had echter het zielenfeest (*baligija*) plaats gehad, dan kon daarmee weer begonnen worden door degenen, die vanouds ervoor in aanmerking kwamen.

Indien iemand ter dood veroordeeld was, omdat hij echtbreuk had gepleegd met eene priesteres — hetgeen eveneens voor een zeer zwaar misdrijf gold — dan mocht hem, zoolang hij nog leefde, door de leden der drie kasten geen eerbewijs worden gegeven, terwijl zijn lijk niet verbrand mocht worden.⁴⁸⁾ —

⁴⁵⁾ J. C. M. Rademacher: Beschrijving van het eiland Borneo, voor zooverre hetzelfde tot nu toe bekend is. Verh. van het Batav. Gen. v. Kunsten en Wetenschappen, deel II, 1784.

⁴⁶⁾ Van Hasselt: Berichten van het Utrechtsch Zendel. Gen., 1903.

⁴⁷⁾ W. Hoven: De Pasemah en haar verwantschaps-, huwelijks- en erfrecht. Akademisch Proefschrift, Leiden, 1929.

⁴⁸⁾ F. A. Liefcrinck: De landsverordeningen der Balische vorsten van Lombok. Uitgegeven door het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, 1915.

Een andere factor, waarmede bij de beoordeeling van overspel rekening wordt gehouden, is het feit, dat het misdrijf al of niet in de eigen negorij heeft plaats gehad en verder ook, dat het binnen- of buitenshuis is geschied.

Op Ambon staan op echtbreuk zware boeten. Deze boete wordt echter slechts geëischt, indien de misdaad door den overspeler in zijn eigen negorij is gepleegd. Indien de schuldige, op heeterdaad betrapt, wordt gedood, wordt de zaak daarmede als op billijke wijze afgedaan beschouwd.⁴⁹⁾

Wanneer in Mandheling en Pertibie een *pamoesoeh*, misbruik makende van zijn rang, bij gehuwde vrouwen van zijn eigen gemeente poging tot overspel doet, en uit eerbied voor zijn rang niemand hem met geweld durft terughouden, zal hij worden gestraft: als het overspel werkelijk heeft plaats gehad met de boete No. 1, als de aanslag is mislukt, met boete No. 7. Doet hij dezelfde pogingen in een anderen kampong, dan is hij strafbaar: als het overspel is geschied met boete No. 1 en als het is verhinderd geworden met boete No. 6.

Als echtbreuk gepleegd is tusschen lieden van den hoogen adel en in het huis der vrouw, wordt den overspeler als straf opgelegd boete No. 1, terwijl de overspeelster zal worden gesteld ter beschikking van haar man, die haar naar goedvinden zal kunnen dooden, verstooten of begenadigd bij zich houden. Doch als het misdrijf heeft plaats gehad door lieden van hoogen adel en buiten het huis der vrouw, zullen de beide schuldigen worden gestraft met den dood.

Indien overspel heeft plaats gehad tusschen een vrouw van hoogen adel en een man van lageren stand, wordt de overspeler met den dood gestraft en zijn bloedverwanten betalen zout en citroen. De vrouw, die haar man heeft bedrogen, wordt ter dood gebracht, indien de misdaad buiten haar huis is gepleegd, of ter beschikking gesteld van haar echtgenoot, als de misdaad in haar huis plaats greep.

Bij gepleegd overspel tusschen lieden van minderen adel en in het huis der vrouw, kreeg de overspeler boete No. 1, terwijl de vrouw ter beschikking van haar man werd gesteld. Doch bij overspel, buiten het huis der vrouw gepleegd, werden beide schuldigen gestraft met den dood.

Bij overspel, door een burgervrouw in haar huis gepleegd, werd de vrouw ter beschikking gesteld van haar echtgenoot en de schuldige man beboet: als hij van adel was met boete No. 3, als hij niet van adel was met boete No. 6 en als hij een slaaf was met opsluiting en stokslagen. Had het misdrijf buitenshuis plaats gehad, dan kregen de adellijken boete No. 2, de niet-adellijken boete No. 3 en de slaaf werd gestraft met langduriger opsluiting en meer stokslagen.

Voor overspel met eene slavin, in of buiten haar huis gepleegd,

⁴⁹⁾ Adatrecht-bundels XVI: Groote Oost en Philippijnen.

kon de overspeler met eene vergoeding aan den meester volstaan: als hij van adel was, met een geslachten buffel, als hij van den burgerstand was, met een geit en als hij een slaaf was, werd hij met opsluiting gestraft.⁵⁰⁾ In deze gevallen was dus weer de straf eene lichtere!

Als eene verzachtende omstandigheid wordt het wel aangerekend, dat de echtbreuk eener vrouw heeft plaats gehad gedurende de langdurige afwezigheid van haar echtgenoot. Dat is b.v. het geval bij sommige Dajak-stammen in Borneo. In de Dajaksche maatschappij komt het veelvuldig voor, dat een man voor langen tijd, soms zelfs voor jaren afwezig is op zijn tochten om boschprodukten te verzamelen. Vooral bij de Kahajan-Dajaks, bij welke het reizen en trekken in het bloed zit, gebeurt zulks nogal eens. Blijft de vrouw achter, dan kan het op hongerlijden voor haar uitloopen, vooral als de oogst mislukt is. Haar echtgenoot heeft dan ook zorg te dragen, dat de vrouw voldoende onderhoudsgelden ter beschikking heeft. Indien hij den bruidsschat in het geheel betaald heeft, moet de familie der vrouw ten deele voor het onderhoud der alleen gelatene zorg dragen, zoo niet, dan is dit geheel de plicht van den man of diens familie. Vervullen dezen hunne plichten niet, of niet voldoende, dan ziet men de vrouw zich veelal in de armen van een anderen man werpen. Komt dan de eigenlijke echtgenoot terug, dan zal hij, alvorens tot een aanklacht te kunnen overgaan, allereerst moeten betalen de achterstallige onderhoudskosten. Daarna kan hij den overspeler beboeten met 2-6 *djipen*, voor het delict, door hem gepleegd. Is de bruidsschat volledig betaald, dan zal de familie der vrouw gedurende een bepaalden tijd voor het onderhoud moeten zorgen. Gaat echter de vrouwsfamilie na eenigen tijd deze plichten verwaarloozen, dan moet de vrouw haar mansfamilie daarvoor aanspreken. Doet zij dat niet, dan vervalt haar recht, om vergoeding aan haar echtgenoot te vragen, als deze terugkeert. Een dergelijk geval maakte *Mallinckrodt* mede in het gebied aan de Boven-Katingan, waar de man acht jaren was weggebleven en de vrouw inmiddels met een anderen man was gaan leven. De echtgenoot had den bruidsschat betaald, maar de vrouw had van haar noodtoestand aan de mansfamilie geen kennis gegeven. De man, die de vrouw inmiddels verzorgd had, werd beboet met slechts 2 *djipen*, de vrouw keerde weer tot haar echtgenoot terug, de onderhoudskosten werden niet vergoed.⁵¹⁾

Ook bij de Roengoes-Dajaks, een stam in Noord-Borneo, houdt men, in geval van overspel, rekening met het feit, dat de echtgenoot

⁵⁰⁾ T. J. Willer: Verzameling der Battaksche Wetten en Instellingen in Mandheling en Pertibie, 1846.

⁵¹⁾ J. Mallinckrodt: Ethnografische Mededeelingen over de Dajaks in de Afdeeling Koeala Kapoeas, Residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenk. van Ned. Indië, deel 81, 1ste afl., 1925.

eener vrouw langen tijd afwezig is geweest. In zoo'n geval wordt de overspeler gestraft met het betalen van een bedrag, overeenkomende met de waarde der verzamelde boschproducten. Deze zelfde regeling bestaat ook, indien een man gemeenschap heeft gehad met de dochter van den afwezige. ⁵²⁾

Het kan ons niet verwonderen, dat de inlanders ook in aanmerking nemen, of het overspel eerst voor de eerste maal, of reeds meer-malen heeft plaats gehad en dat een recidief veelal zwaarder wordt gestraft.

Bij de Minangkabau-Maleiers der Ophirdistricten in Sumatra, placht men, in geval van recidief, het geheele lichaam der overspelige vrouw met honig in te smeren en dan de vrouw aan een paal vast te binden, om haar vervolgens door groote roode mieren, die men op haar lichaam plaatste, langzaam te laten dooden. Bovendien werd haar schaamdeel, tot diep in het lichaam met Spaansche peper en andere hevig bijtende stoffen bestreken. ⁵³⁾

Bij den stam der Moro's in de Philippijnen had de bedrogen echtgenoot het recht zijn vrouw, indien deze opnieuw betrapt werd op eene ongeoorloofde verhouding met een anderen man, te dooden of haar een oor af te snijden. ⁵⁴⁾

Wanneer bij de Dajaks van Zuid-Borneo een gehuwd man overspel pleegde met een ongehuwd meisje, werd hij beboet met 12½ realen. Indien later dit meisje huwde en de man had opnieuw gemeenschap met haar, dan kreeg hij een boete van 100 realen, te betalen aan den echtgenoot en moest hij bovendien 24 realen aan zijn eigen vrouw betalen. ⁵⁵⁾ In dit geval heeft men echter niet alleen in aanmerking te nemen het recidief, maar bovendien het feit, dat de man eerst met een ongehuwd meisje, later echter met een gehuwde vrouw zich had afgegeven. Het laatste toch wordt veelal zwaarder opgenomen.

Indien bij de inlandsche Christenen van Halmaheira een gehuwd man voor de tweede maal overspel pleegt, mag zijn vrouw van hem scheiden, zonder de voor haar betaalden bruidsschat te behoeven terug betalen. ⁵⁶⁾

Als in de Molukken een ongehuwd man zich afgaf met eene gehuwde vrouw, moest hij, bij betrapping, aan den echtgenoot dezer vrouw een boete betalen. Een ongehuwd meisje, overspel plegende met een gehuwden man, moest bij ontdekking eene boete betalen aan

⁵²⁾ Own Rutter: *The Pagans of North Borneo*, 1929.

⁵³⁾ G. D. Willink: *Het rechtsleven bij de Minangkabausche Maleiers*.

⁵⁴⁾ *Adatrechtbundels XVI: Groote Oost en Philippijnen*.

⁵⁵⁾ J. H. Croockewit: *Aanteekeningen betreffende eenige maatschappelijke instellingen en gebruiken der Dajaks van Doesson (Zuid-Borneo), Moeroeng en Siang (Borneo)*. Tijdschr. v. Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde, deel I, 1853.

⁵⁶⁾ A. Hueting: *Verordeningen aangaande de Adat der Inlandsche Christenen op het eiland Halmaheira*. Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, 7e volgrees, 9e deel, 1910.

diens vrouw. In geval van recidief werd deze boete belangrijk verhoogd. In vroeger tijd was het gebruikelijk, dat als een meisje voor de derde maal gemeenschap had gehad met een gehuwden man, diens vrouw haar diepe sneden over het lichaam mocht toebrengen.⁵⁷⁾

In Tenom (Noord-Borneo) zou het een oud gebruik zijn, dat wanneer een man het overspel voor de eerste maal zijner vrouw had vergeven, en zij maakte zich daarna opnieuw daaraan schuldig, dat dan de \$ 50 boete, die haar werd opgelegd, gelijkelijk verdeeld moest worden tusschen haar echtgenoot en het Gouvernement. Pleegde de vrouw voor de derde maal overspel, dan verviel haar boete geheel aan het Gouvernement. De gedachte hierbij zou zijn, dat indien de echtgenoot, niettegenstaande het herhaalde misdrijf zijner vrouw, van haar diensten bleef gebruik maken en niet van haar scheidde, het den indruk moest maken, dat de man wilde profiteeren van het onzedelijk gedrag zijner vrouw.

In het Tawau-district moesten bij overspel de beide schuldigen elk 30 *ketas* boete betalen; had de ongeoorloofde gemeenschap voor de tweede maal plaats, dan bedroeg de boete 100 *ketas*.⁵⁸⁾

Volgens Mess gebeurde het wel eens op Mentawai, dat een doodvonnis, wegens overspel, veranderd werd in levenslange verbanning, indien men namelijk verzachtende omstandigheden in aanmerking kon nemen.⁵⁹⁾ Welke die omstandigheden waren, wordt ons echter door Mess niet medegedeeld. Ook op Schouteneiland wordt overspel verschillend beoordeeld, al naar gelang van de omstandigheden, waaronder het feit of de poging daartoe heeft plaats gehad.⁶⁰⁾

In Noord-Borneo (Papar en andere districten) rekent men overspel niet zoo zwaar aan, indien het heeft plaats gehad bij een of andere feestelijke gelegenheid, wanneer namelijk de feestvierders onder invloed van sterken drank waren. In zulke gevallen wordt in den regel geen straf opgelegd.⁶¹⁾

In mijn studie over bijgeloof bij overspel, verschenen in het Tijdschrift van het Kon. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, heb ik de aandacht erop gevestigd, dat sommige stammen in onze Oost bij bepaalde ceremonieele feestelijkheden het plegen van overspel zelfs wel geoorloofd achten.

Bij sommige stammen wordt de straf op overspel verminderd, wanneer de schuldige vrouw zelve haar misdrijf openbaart of bekent.

Kruyt deelt mede, dat de inlanders van Katoerei (Sabirot, Men-

⁵⁷⁾ K. Martin: Reisen in den Molukken, in Ambon, den Uliassern, Seran (Ceram) und Buru.

⁵⁸⁾ Own Rutter: The Pagans of North Borneo, 1929.

⁵⁹⁾ Mess. Bijdrage tot de kennis der Mentawai-eilanden. Tijdschr. voor Ned. Indië, IV, 1ste deel, 1870.

⁶⁰⁾ Schouten- en Padoido-eilanden. Mededeelingen van het Encyclopaedisch Bureau, afl. XXI, 1920.

⁶¹⁾ Own Rutter: The Pagans of North Borneo.

tawei) hem vertelden, dat in het Noorden van dit eiland, in het landschap Taboekat, overspel in elk geval gestraft wordt met eene boete van 1-3 varkens. Wanneer echter de vrouw zelve het geval openbaar maakt, wordt zij niet gestraft; komt men er echter door anderen achter, dan krijgt zij een pak slaag, indien tenminste geen echtscheiding erop volgt.⁶²⁾

Wanneer in Bali overspel werd gepleegd en de schuldige man werd door de beledigde partij gedood, terwijl de vrouw het haar ten laste gelegde ontkende, moest, in het geval dat man en vrouw beiden soedra's waren, degene die den man gedood had, den eed afleggen met twee eedshelpers. Daarna werd de vrouw aan den landsheer overgeleverd. Over dengene echter, die in gebreke bleef den eed af te leggen, of die te weinig of geen eedshelpers had, werd de doodstraf uitgesproken, overeenkomstig de voorschriften van het wetboek *Agama*.

Doodde een soedra iemand van kaste, dewijl hij dezen ervan verdacht overspel gepleegd te hebben met zijne vrouw, doch de vrouw ontkende zich daaraan schuldig te hebben gemaakt, zoo moest degene, die gedood had, den eed afleggen met vier eedshelpers. Bij voldoening hieraan werd de vrouw in handen gesteld van den landsheer. Legde hij den eed niet af, of had hij te weinig eedshelpers, zoo werd de doodstraf over hem uitgesproken. In geval hem het leven werd geschonken, had hij echter een boete te betalen.

Doodde een *wesija* een *satrija* of een *brahmaan*, of doodde een *satrija* een *wesija* of een *brahmaan*, dan wel als iemand doodde een persoon van dezelfde kaste, omreden dat overspel gepleegd was met zijn vrouw, wat deze echter ontkende, dan moest degene, die gedood had, den eed afleggen met twee eedshelpers. Bij voldoening daaraan werd de vrouw, indien zij eene *wesija* of *satrija* was, overgeleverd aan den landsheer, die naar goeddunken over haar beschikte. Behoorde echter de vrouw tot de brahmanen-kaste, dan werd zij in handen gesteld van de *padanda's* der Siwa- of der Boeddha-orde, al naar gelang zij onder de eene of de andere ressorteerde. Werd de eed niet afgelegd, of waren er geene of niet genoeg eedshelpers, dan moesten de voorschriften van het wetboek *Agama* ter zake worden gevolgd. Wanneer de bloedverwanten der vrouw, die verdacht werd van overspel en niet ter dood was gebracht, verzochten, dat zulks alsnog zou geschieden, kon de landsheer dat naar goedvinden toestaan of weigeren.⁶³⁾

Indien bij de Temoguns van Noord-Borneo een ongehuwde man

⁶²⁾ Alb. C. Kruyt: de Mentawaiers. Tijdschr. van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel LXII, afl. 1, 1923.

⁶³⁾ F. A. Liefcrinck: De landsverordeningen der Balische vorsten van Lombok. Uitgegeven door het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenk. van Ned. Indië, 1915.

overspel pleegt, moet hij aan den bedrogen echtgenoot den halven bruidsschat betalen en bovendien aan het Gouvernement een boete van \$ 50-75, terwijl aan de schuldige vrouw eveneens \$ 50-75 boete wordt opgelegd, te betalen aan haar echtgenoot. Indien de man echter met de vrouw tegen haar wil gemeenschap heeft gehad (dus verkrachting!) en zij vertelt zulks dadelijk aan haar echtgenoot, behoeft zij geen boete te betalen, maar moet de schuldige man \$ 100 geven.⁶⁴⁾

Trouwens in mijn genoemd artikel over bijgeloof ter zake van overspel heb ik erop gewezen, dat verschillende stammen in Indië meenen, dat ook nog in het hiernamaals de bestraffing van overspel afhankelijk wordt gedacht van het al of niet bekend hebben van het misdrijf, ofwel men gelooft, dat door de erkenning van het delict de nadeelige gevolgen daarvan voor de gemeenschap zullen verminderen. Zulke opvattingen constateerden wij o.a. bij de Semangs van het Schiereiland Malakka, bij de Dajaks van het Oostelijk Doesoengebied, bij de Tobelareezen en bij de inlanders van Tanimbar, Savoe en Soemba.

Verder wordt bij de bestraffing ook in aanmerking genomen, of het overspel inderdaad heeft plaats gehad, of dat het gebleven is bij eene poging daartoe. Wij constateerden zulks reeds bij de Bataks van Sumatra (*Willer*). Zoo vinden wij van de inlanders van Savoe vermeld, dat als iemand een getrouwde vrouw wil overhalen tot overspel, maar het is daartoe nog niet gekomen, hij beboet wordt met 1-5 paarden of karbouwen, met een maand dwangarbeid of 15-25 rotanslagen.⁶⁵⁾ Ook bij de inboorlingen van Malakka schijnt poging tot overspel strafbaar te zijn.⁶⁶⁾

Wanneer het bij de bosch-Koeboes in Sumatra nog niet verder gekomen is dan tot eene poging tot echtbreuk, blijft de vrouw bij haar echtgenoot, echter deze ontvangt dan als boete van den minnaar verschillende voorwerpen, ter waarde van tien gulden. Is het wèl tot overspel gekomen, dan moet de verleider het meervoudige hiervan aan den echtgenoot geven, maar dan blijft de vrouw bij den man, met wien zij ongeoorloofden omgang heeft gehad.⁶⁷⁾

Bij de Makassaren wordt, als iemand beschuldigd is van echtbreuk, maar het inderdaad nog pas tot wederkerige verliefdheid is gekomen, de helft van zijn zoengeld den man, met wien de vrouw in verstandhouding stond, als boete opgelegd. Indien iemand op een andermans vrouw belust is en zij deze neiging beantwoordt, maar het is nog niet tot feitelijk overspel gekomen, echter de menschen hebben hun ongeoorloofde verstandhouding toch wel opge-

⁶⁴⁾ Own Rutter: The Pagans of North Borneo, 1929.

⁶⁵⁾ J. K. Wijngaarden: Savoeneesche straffen. Meded. van wege het Ned. Zendel. Gen., jaarg. 38, 1894.

⁶⁶⁾ J. Crawford: History of the Indian Archipelago, 1820.

⁶⁷⁾ Das Volk der Orang Kubus auf Sumatra. Globus, Band XXVI, 1874.

merkt, wordt ten behoeve van den man, wien de vrouw toebehoort, een boete opgelegd ten bedrage van de helft van hun zoengeld. ⁶⁸⁾

Op Schouteneiland tracht de verleider de vrouw, op wie hij verliefd is, te overvallen door haar te verrassen op een oogenblik, dat zij alleen op de ladang is, waarbij hij, zoodra hij te voorschijn treedt, zich van zijn schaamlap ontdoet. Gaat de vrouw dan echter niet op het voorstel in, en vlucht zij naar huis, dan deelt zij het gebeurde aan haar man mede. De verleider tracht dan te ontvluchten en blijft zich schuilhouden, totdat door zijn kamponggenooten de woede van den beleedigden echtgenoot wat gesust is. De zaak loopt dan vaak af met eene boete. Wordt de verleider echter door den echtgenoot bij zijn poging tot overspel betrapt, dan ontstaat vaak een gevecht op leven en dood; het lijk van den verleider wordt dan vaak ernstig verminkt. Meestal worden de schaamdeelen afgesneden en op een in het oog vallende plaats opgehangen.

Indien een man en een vrouw buiten tegenwoordigheid van derden op een eenzame plaats in het bosch worden aangetroffen, vat men zulks reeds op als overspel of althans als een poging daartoe. Een doodslag in zoo'n geval, door den echtgenoot gepleegd, wordt door den Biakker geheel rechtmatig geacht. ⁶⁹⁾

Ook in het Bone'sche Wetboek komt een bepaling voor, dat poging tot echtbreuk gewroken wordt door een zoengeld ten behoeve van den beleedigden echtgenoot. Artikel 23 van genoemd wetboek luidt: „Als eene vrouw wordt beschuldigd overspel te hebben gepleegd, maar het blijkt, dat het misdrijf nog niet tot uitvoering is gekomen en er enkel tusschen haar en haar minnaar een liefdesbetrekking bestaat, wordt de vrouw gestraft met betaling van zoengeld, ten bedrage van de geschatte waarde der schuldige vrouw en van den schuldigen man; dit geld wordt aan den echtgenoot dier vrouw betaald”. ⁷⁰⁾

Eigenaardig is het, dat de minnaar in dit geval niet beboet wordt! *Kits van Heyningen* is dan ook van oordeel, hierin het bewijs te mogen zien, dat poging tot overspel als zoodanig door de inlanders niet gewroken wordt. In verband met het reeds medegedeelde, acht ik dit echter onjuist.

Bij de Dajaks van Koeala Kapoeas staat eveneens op poging tot overspel eene boete (*oeap hoema, tama karoeng*). Dit geval doet zich voor, als iemand het huis binnentreedt en zonder meer de kamer van een ander ingaat, waar diens vrouw vertoeft. Zelfs als de man verzekert, zulks bij vergissing te hebben

⁶⁸⁾ Adatrechtbundels XVII, Celebes.

⁶⁹⁾ Schouten- en Padaido-eilanden. Meded. van het Encyclopaedisch Bureau, afl. XXI, 1920.

⁷⁰⁾ H. M. Kits van Heyningen: Het straf- en wraakrecht in den Indischen Archipel.

gedaan, wordt hij beboet met het geven van een gong, ter waarde van *f* 20 en een *dgipen*.⁷¹⁾

Het spreekt vanzelf, daarop wezen wij trouwens reeds, dat door de inlanders bij de beoordeeling en bestraffing een onderscheid maken tusschen overspel en verkrachting. In het laatste geval heeft de gemeenschap plaats gehad door geweld, door dwang, zonder toestemming dus van de vrouw. Zoo wordt ook bij de Mentaweiers in aanmerking genomen, of de geslachtelijke omgang al of niet met toestemming der vrouw is geschied. In het laatste geval krijgt op Sipoera de vrouw geen straf, doch moet de echtbreker een boete betalen en zoo hij dit niet kan, uit gebrek aan de benoodigde goederen, wordt hij uit den kampong gejaagd.⁷²⁾

Ook bij de Boegineezen wordt de vrouw gespaard, indien blijkt, dat zij met geweld is gedwongen geworden.⁷³⁾

Artikel 50 van het Bone'sche wetboek zegt: „Als iemand overspel wil bedrijven met een anders vrouw en die vrouw wil niet en op haar gegil komen anderen nabij, dan is, al is de toeleg niet gelukt, de man, die overspel wilde bedrijven, toch schuldig en moet hij zoengeld betalen, berekend naar zijn marktwarde; de helft der vergoeding wordt betaald aan den echtgenoot der vrouw”. De vrouw zelve wordt in zoo'n geval niet beboet. (*Kits van Heyningen*).

Resumeerend kan men dus zeggen, dat gebleken is, dat de inlanders van den Indischen Archipel bij de beoordeeling en bestraffing van overspel inderdaad rekening houden met de omstandigheden, waaronder het delict heeft plaats gehad. Als factoren, die daarbij in aanmerking worden genomen, leerden wij kennen: het al of niet gehuwd zijn der beide schuldigen, hun rang, stand en waardigheid, het feit, dat de echtbreuk is geschied binnen- of buitenshuis en in of buiten den kampong, de omstandigheid dat de overspelige vrouw reeds al of niet een kind heeft, voor de eerste maal of reeds voor den tweeden keer gehuwd is, langdurige afwezigheid van den echtgenoot, het feit, dat het misdrijf is gepleegd in een feeststemming, het al of niet bekennen en openbaren van het delict, overspel voor de eerste maal of recidief, terwijl verder een onderscheid wordt gemaakt tusschen gepleegd overspel en de poging daartoe, alsook al naar gelang de gemeenschap al of niet met toestemming der vrouw heeft plaats gehad.

⁷¹⁾ J. Mallinckrodt: Ethnografische Mededeelingen over de Dajaks in de Afdeeling Kocala Kapoeas, Residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, deel 81, 1ste aflevering, 1925.

⁷²⁾ Alb. C. Kruyt: De Mentawaiers. Tijdschr. van het Batav. Gen. v. Kunsten en Wetenschappen, LXII, afl. 1, 1923.

⁷³⁾ G. K. Niemann: De Latowa. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, 4e volgreesk, 8ste deel, 1884.